

HHS

1. De kop is alweer van het academische jaar af. We hebben twee collegeperioden achter de rug. Voor sommige studenten was het een periode met teleurstellingen, anderen zijn gegrepen door het geheim van God en Zijn Woord, zodat ze het liefst zoveel mogelijk willen indrinken om tot een dieper verstaan van het evangelie te komen. De meeste studenten zullen ergens tussenin verkeren, vermoed ik zo...
2. Collega Hoek wil in periode 3 voor de liefhebbers op woensdag lezen uit **Thomas Watson, *A Body of Divinity***, 's morgens van 8.00-9.00 in 11A37. Een uurtje eerder uit bed en je krijgt veel inzicht en spiritualiteit vanuit het puritanisme mee. De afgelopen periode hebben we meermalen gemerkt hoe meditatief het leven van Watson was, zodat hij ons rijke geestelijke schatten kon aanreiken.
3. Evenals een vorig jaar hoopt dr. Zuiddam dit jaar in Nederland te zijn. Zuiddam is een kenner van de vroege kerk, zodat hij ons uit zijn eigen bronnen daarover kan vertellen. We hebben hem uitgenodigd om voor ons een lezing te geven:
  - a. **Pastoraat in de vroege kerk, over boete en vergeving.**
  - b. DV 4 april om 15.15 uur
  - c. 14A10
4. Vanuit het HHS wordt het komende **reformatiejaar** een publieke collegeserie in samenwerking met Driestar-Educatief. Dit jaar zijn er DV drie colleges in Gouda en volgend jaar opnieuw. Voor dit jaar zijn de data:
  - a. 15 sept.   W. van Vlastuin,   rechtvaardiging
  - b. 29 sept.   P. de Vries,   Sola Scriptura
  - c. 13 okt.   R. van Kooten,   vreemdelingschap

Studentenraad

De samenstelling van de Studentenraad is als volgt geworden:

Jaar 1: Joris Vroegindeweyj

Jaar 2: Alexander den Hartog;

Jaar 3: Eelco Verhelst;

Jaar 3/4 (vierdejaars bachelor): Eimert Haakmeester;

Jaar 5: Thomas Bakker (secretaris);

Jaar 6: Jan Willem Bonenberg (voorzitter).

Het emailadres van de studentenraad is: studentenraadhhs@gmail.com. Deze vermelding is een uitnodiging om bijzonderheden aan de vertegenwoordiger van je jaargroep te laten weten of via de centrale mail aan te slingeren.

Ds. Doornenbal

Het is een mooi initiatief geweest van collega Spruyt om een bundel rondom ds. Doornenbal samen te brengen. Om een indruk van de inhoud te krijgen, geef ik een korte duiding van de inhoud. De eerste tweehonderd pagina's geeft de redacteur een beschrijving van het leven en

denken van ds. Doornenbal. Vervolgens komen er ongeveer driehonderd pagina's van ds. Doornenbal zelf. Dit zijn enkele preken en verhandelingen, over Kesteren rondom de Tweede Wereldoorlog, over Comrie, over de prediking, over de zekerheid van het geloof, over Theodorus à Brakel, over ds. Jacob van Leeuwen, over de poëzie van Gerrit Achterberg, ed. Na de eigen teksten van ds. Doornenbal sluit Spruyt af met een overweging over de relevantie van deze pastor voor vandaag.

Wat brengt deze bundel ons? In de eerste plaats is het mij opgevallen hoe bevindelijk deze dominee preekte. Op een fijnzinnige wijze weet hij het grote wereldgebeuren en de geestelijke aanvechtingen samen te laten komen in het ene christenhart, terwijl op de bodem van het hart de verwachting van God en Zijn toekomst blijft functioneren. In dit kader zouden we zelfs van een natuur-mystiek kunnen spreken als de pastor van Oene in vervoering raakt over de schoonheid van de schepping en dit als een heenwijzing naar de nieuwe aarde duidt. Overigens is deze mystieke ontvankelijkheid niet beperkt tot de natuur.

Dit is nauw verbonden met een tweede observatie waar Bart Jan Spruyt vooral de vinger bij heeft gelegd, namelijk het aspect van het verlangen in het oeuvre van ds. Doornenbal. Spruyt vergelijkt dit met het concept van 'joy' dat hij bij Lewis heeft gevonden. Het gaat hier om de gerichtheid van de ziel die in alle onrust uiteindelijk slechts rust vindt in God (Augustinus). Waar Doornenbal dit heimwee en de worsteling daaromtrent herkent, is er verbinding van welke levensbeschouwing men ook is.

Een derde dimensie van deze mooie bundel is de katholiciteit die eruit spreekt. Ds. Doornenbal was geen lid van de Gereformeerde Bond, hij weigerde te spreken over enige richting of zelfs in een onderverdeling tussen rechtzinnigen en vrijzinnigen in zijn gemeente, maar hij dacht vanuit het geheel. Dat maakt hem mild in zijn oordeel over anderen, terwijl het een gezindheid opleverde om van iedereen iets te leren. Hij is het bijvoorbeeld niet eens met de scholastieke trekken in Comrie, maar dat weerhoudt hem er niet van met waardering over hem te spreken en zijn reformatorisch-geestelijke lessen wel ter harte te nemen. Iets dergelijks geldt van de boodschap van ds. Van Leeuwen. Doornenbal vindt dat de beleving van de rechtvaardiging de aandacht voor zondag 7 doet verbleken, maar ook hier wint de waardering het van de kritiek. Zo weet hij zich ook verbonden met de existentiële worsteling van de dichter Gerrit Achterberg. Omdat hij in de meest authentieke vormen van literatuur en poëzie iets van deze worsteling herkende, was Doornenbal er een liefhebber van.

Een vierde opmerking betreft de existentiële peiling van de ontwikkeling van de cultuur. Hierop is de nabeschouwing van de Spruyt gericht. Nadat hij vanuit Lewis heeft laten zien hoe juist de geschiedenis ons kan helpen om onze eigen beperkte geest op te frissen met inzichten uit een andere tijd, past hij dit toe op deze klassieke dominee die iets van de desintegratie van de moderne tijd voorvoelde. Dat gaf Doornenbal een verlangen naar de heelheid van volk en kerk en een lijden aan tegenstellingen en antithesen die hij in zijn eigen tijd ontwaarde. Overigens was Doornenbal pessimistisch over menselijk streven om breuken te helen. Met een verwijzing naar de blijvende gebrokenheid van Juda en Israël zag hij geen heil in alle pogingen om één te maken

wat niet één was. Een sprekend detail in dit verband is ook Doornenbals afschuw van het Amerikaanse congregationalisme wegens het individualisme ervan.

Het gewoon menselijke in deze pastor loci is tot slot ook een grote bemoediging voor alle werkers in Gods koninkrijk. Op een fijnzinnige wijze weet Doornenbal zijn onhandigheden, beperkingen, vrees, spanning, twijfel en onzekerheid te benoemen. Als we ons vandaag wel eens laten aanpraten dat we schapen met vijf poten moeten zijn, werkt een stukje inzicht in het leven van ds. Doornenbal ontzuiverend en bevrijdend, om zo ontspannen toegewijd en dienstbaar te zijn aan de zaak van de levende God.

Wat mij betreft, is dit boek als eerste aanzet een opstapje naar een diepere analyse van het denken van Doornenbal met het oog op een vruchtbare verwerking daarvan in het heden.

nav B.J. Spruyt (red.), *Romantiek en stichtelijkheid. Nagelaten geschriften van ds. J.T. Doornenbal* (Apeldoorn: De Banier, 2016), 541 p., € 24,95 (ISBN 9789462782518).

Verbum domini manet in aeternum (2)

In de vorige nieuwsbrief schreef ik een aflevering over de huidige stand van zaken ten aanzien van de leer van de Schrift. In deze inleiding heb ik geschreven dat ik de actuele kwesties wil bezien vanuit het centrale gezichtspunt van de *viva vox Dei*. Het komt mij voor dat de volgende aandachtspunten vandaag relevant zijn (de dikgedrukte titel is voor dit nummer van de nieuwsbrief).

1. *viva vox*
2. ***De plaats in dogmatiek***
3. *heilswoord en heilsdaad*
4. *viva vox of dode letter*
5. *organische inspiratie*
6. *inerrancy*
7. *hermeneutiek*
8. *slot*

2. *De plaats in de dogmatiek*

Als we het Woord verstaan als de stem van de levende God, is het een eerste vraag op welke plaats in de dogmatiek de leer van de Schrift moet worden behandeld. Het is altijd goed om de relatie van een theologisch thema tot het geheel te overwegen. Juist bij de Schrift roept dat vragen op. Moet Gods Woord aan alles vooraf gaan, of moeten we benadrukken dat de Schrift bij Gods heil behoort? Kunnen we over God spreken zonder dat het duidelijk is dat we de kennis van God opdoen uit de Schrift? Of moeten we benadrukken dat God vooraf gaat aan het Woord? Is het in een verantwoording van het christelijk geloof in een postmoderne context geboden om met de Bijbel te beginnen of kunnen we beter insteken bij Christus en Zijn werk? Vandaag wordt er een discussie over deze vragen gevoerd. De vraag is dan of de Schrift niet tot een formalistisch principe wordt als het vooraf gaat aan de andere loci in de dogmatiek. Daartegenover staat dan

het pleidooi om de leer van de Schrift onder te brengen in het belijden van de Heilige Geest, zoals dat ook in de geloofsbelijdenis van Nicea ('Die gesproken heeft door de profeten') gebeurde.

Bij deze vragen is het goed om ons in de geschiedenis te oriënteren om achtergronden en ontwikkelingen op het spoor te komen. Luthers worsteling met de kerk van de Middeleeuwen begon niet vanuit de formele leer van de Schrift, maar vanuit de leer van de genade en het geloof. Gaandeweg het geding met de Romana werd het steeds duidelijker dat de Schrift in het geding was.

Een weerslag van deze ontwikkeling vinden we ook in de belijdenisgeschriften. Eén van de oudste belijdende geschriften in onze protestantse traditie wordt gevormd door de 67 artikelen van Zwingli (1523). Deze belijdenis zet in vanuit Christus. In al deze artikelen draait het steeds om het heil dat we in het evangelie van Christus vinden en van daaruit wordt kritiek geleverd op de leer die aan de volkomenheid en zekerheid in Christus afdoet. Maar we vinden in deze artikel geen expliciete leer van de Schrift.

Op een treffende manier is ook het belijden van de Bernse synode in 1532 geconcentreerd op Gods heilsdaden in Christus. Uit de opschriften van de verschillende hoofdstukken blijkt het christocentrische karakter van deze belijdenis. Nadat in het eerste hoofdstuk is gesproken over het ambt, zien we als opschriften boven de hoofdstukken hoezeer Christus centraal staat. Hoofdstuk 2 heeft als opschrift: 'Alle leer bestaat alleen in Christus.' Hoofdstuk 3: 'God moet verkondigd worden aan het volk zoals Hij in Christus wordt gekend.' hoofdstuk 5: Gods genade is alleen en direct te kennen door Christus.' Hoofdstuk 6: 'Een christelijke preek moet geheel over en uit Christus zijn.' hoofdstuk 7: 'Christelijke leer en leven moeten beginnen en eindigen met de dood en opstanding van Christus.' 8: 'Onze zonden moeten verstaan worden in relatie tot Christus.' hoofdstuk 9: 'De kennis van de zonde moet gezocht worden in Christus zonder de wet.' In het tweede hoofdstuk wordt dit nog eens kernachtig onderstreept: 'Zuiverheid ten opzichte van de leer kan nergens anders worden gevonden dan in het unieke en eeuwige Woord van God, en de barmhartigheid en de goedwillendheid die de Vader ons heeft geopenbaard door Christus. Deze leer is niets anders dan Christus Jezus Zelf, Die gekruisigd was voor onze zonden en was opgewekt uit de dood om de gerechtigheid te verwerven waardoor wij gerechtvaardigd worden.'

Wel is het van meet af duidelijk dat het beroep op de Schrift in het geding is met de kerk van de Middeleeuwen. De 67 artikelen van Zwingli spreken aan het begin uit: 'Ieder die zegt dat het evangelie niets is zonder de erkenning van de kerk dwaalt en lastert God.' Op een vergelijkbare manier vinden we het ultieme gezag van de Schrift in de Tien Stellingen van Bern (1528): 'De heilige katholieke kerk, wiens enige Hoofd Christus is, is geboren uit het Woord van God, waarin ze ook voortbestaat en ze luistert niet naar de stem van enige vreemdeling.'

Het eerste hoofdstuk van Bucer's *Confessio Tetrapolitana* (1530) ging over de prediking. Zo werd er confessioneel beleden dat predikanten niets anders mogen leren dan hetgeen in de Heilige Schrift vervat is of hetgeen daarin een degelijke grond heeft. De *Confessio Helvetica Prior* (1536) richtte de eerst vijf artikelen op het gezag van de Schrift. Deze tendens om een krachtige formele *locus* aan de leer van de Schrift te besteden, zien we terug in de grote nationale

belijdenisgeschriften. De *Geneva Confession* (1536/37) heeft als eerste artikel ‘Het Woord van God’, waarin wordt verklaard dat de Schrift alleen de regel voor geloof en religie is. Deze invloed van Calvijn zien we ook terug in de *Gallicana* (1559) waarin het gezag van de Schrift wordt beleden in de artikelen 2-5. Dit geschrift was een belangrijke basis voor onze *Nederlandse Geloofsbelijdenis* (1561) die in de artikelen 2-7 de leer van de Schrift vertolkt. Ook de *Confessio Helvetica Posterior* (1566) begint met de leer van de Schrift in de eerste twee artikelen. Hoewel de 39 artikelen van de kerk van Engeland (1563) niet inzetten met de belijdenis van de Schrift, belijdt men in artikel 6 expliciet dat de Schrift alle bevat dat nodig is voor de zaligheid en dat er van mensen niets kan worden gevraagd dat niet te lezen of te bewijzen is uit de Schrift. Deze formele explicatie van de status van de Schrift is niet beperkt tot de zestiende eeuw. Ook *The Westminster Confession of Faith* (1647) begint met een uitvoerige verklaring van de leer van de Schrift.

Deze verkenning onderstreept het gezag van de Schrift in de gereformeerde traditie. Hier zien we een nuanceverschil met de lutherse traditie. Luther zocht in de Schrift naar het centrum Christus en kon binnen de Schrift kritiek leveren op Bijbelboeken, terwijl Calvijn nadruk legde op het *tota scriptura*. Daarom pleitte hij voor *lectio continua*.

Binnen dit brede geheel vallen wel enkele belijdenisgeschriften op. *The Scotch Confession of Faith* (1560) van John Knox geeft wel een expliciete behandeling van de Schriftleer, maar doet dat niet aan het begin van de belijdenis. Na de discussie over de ware en de valse kerk en vóór de behandeling van de sacramenten spreekt artikel 19 over de leer van de Schrift. Nog opvallender is dat onze Heidelbergse Catechismus in het geheel geen expliciete verklaring kent over het gezag van de Schrift, terwijl bijvoorbeeld de *Catechismus van Calvijn* en de *Catechismus van Genève* dat wel hebben, evenals de *Shorter* en *Larger Westminster Catechism* en zelfs de *Catechesis Maior*, de bron voor de Heidelberger. Het is te verdedigen dat hier sprake is van de invloed van de lutherse omgeving, maar die overwegingen wil ik in dit artikel even parkeren.

De afgelopen decennia is hier discussie over ontstaan. Iemand als Berkouwer stelde vragen bij de manier waarop het formele gezag van de Schrift voorop werd geplaatst. Hij vreesde dat het gezag van de Schrift een formele kwestie werd die losgemaakt zou worden van de inhoud van het evangelie en van het geloof. Hij stelt dat we niet eerst formele beslissingen kunnen nemen om de orthodoxie veilig te stellen en dan pas later over Christus spreken. Orthodoxie dient verbonden te zijn met de levende Christus, met de religie zelf. Orthodoxie is geen kentheoretische aprioriteit.

H. van den Belt heeft deze kwestie ook aangesneden in zijn proefschrift *Autopistia*. Hij onderstreept dat de inzet met de Schriftleer tot een confessioneel funderingsdenken leidt waarbij de schriftleer verandert in een *principium* of axioma van de (theologische) wetenschap. In zo’n proces worden *sola scriptura*, *sola gratia* en *sola fide* van elkaar geïsoleerd, zodat het niet meer de inhoud van de Schrift zelf is die ons door de Geest overtuigt. Hierbij wordt ook de vraag opgeroepen of het getuigenis van de Geest nog wel nodig is om de leer van de Schrift te aanvaarden. Het is voorstelbaar dat de Schrift dan gaat behoren tot de objectief kenbare feiten die buiten het geloof staan. Hij pleit er daarom voor om de leer van de Schrift onder te brengen in het belijden van de Heilige Geest, zoals dat ook in de geloofsbelijdenis van Nicea gebeurde.

Van den Brink en Van der Kooi hebben deze suggestie in hun dogmatiek overgenomen. De Schriftleer is bij hen niet hoofdstuk 1 of 2, maar hoofdstuk 13. Illustratief zijn de woorden die Van den Brink en Van der Kooi hieraan besteden: ‘Onmiskenbaar tekende zich daarbij in de loop der tijd een zekere verstrakking en formalisering af in het spreken over de Bijbel en zijn gezag. Werd aanvankelijk de uitdrukking ‘Woord van God’ in overeenstemming met Johannes 1 nog betrokken op Jezus Christus en de in Hem tot ons komende evangelieboodschap, al spoedig werd het Woord Gods rechtstreeks geïdentificeerd met de Bijbeltekst (...) Men kan zelfs zeggen dat hierbij een geleidelijke omkering plaatsvond: aanvankelijk geeft men hoog op over de Bijbel omdat men zich ongelofelijk krachtig aangesproken wist door de inhoud ervan. Later geeft men vooral hoog op over de inhoud omdat deze in de goddelijk geïnspireerde Bijbel staat (...) Het duidelijkst laat dit proces van formalisering en intellectualisering zich aflezen aan de ontwikkeling van de *inspiratieleer*. Daarin werd de Schriftleer steeds meer tot een rationeel inzichtelijk systeem uitgewerkt. Dat de Bijbel ingegeven is door Gods Heilige Geest, is een overtuiging die men al in de vroege kerk aantreft (...) Van lieverlee gaat de inspiratie echter functioneren als een eigenschap van de Bijbel zelf, die zijn goddelijke oorsprong moet garanderen. Men gaat daarbij steeds verder in pogingen om te stipuleren hoe die inspiratie dan precies in haar werk ging en tot hoever zij zich uitstrekte, om ieder spoor van mogelijke twijfel zo veel mogelijk uit te bannen (...) De climax van deze ontwikkeling treffen we aan in de Zwitserse *Formula Consensus* (1675), die stelt dat ook alle lettertekens van de Hebreeuwse tekst van het Oude Testament – de zogeheten masoretische tekst uit de achtste eeuw na Christus – door de Geest zijn ingegeven.’

Deze analyse wordt ook door buitenlandse theologen gedeeld. Kevin Vanhoozer schreef dit jaar een hoofdstuk over de schriftleer in *Christian Dogmatics* waarin hij aangeeft dat in de moderne tijd de Schriftleer meer en meer tot de prolegomena in de theologie is gaan behoren. Volgens hem kan er op deze manier buiten het geloof om over de Schrift gesproken worden. Bovendien kan de Schrift op deze manier worden gepresenteerd als een verzameling geopenbaarde data die daarna wetenschappelijk worden onderzocht. Hiermee reageert hij op een bekende uitspraak van Charles Hodge in de inleiding van zijn dogmatisch werk: ‘The Bible is to the theologian what nature is to the man of science. It is his store-house of facts, and his method of ascertaining what the bible teaches is the same as that which the natural philosopher adopts to ascertain what nature teaches.’

Aan ons de vraag hoe we deze inzichten moeten wegen. Een aantal opmerkingen. In de eerste plaats leggen de critici van de laatste decennia terecht de vinger bij het probleem van de formalisering van de Schrift. Als het gezag van de Schrift wordt geformaliseerd, wordt de Schrift zelf ook een formaliteit. Daarom kunnen wij het *sola scriptura* en het *sola fide* niet van elkaar losmaken. Er is ook alle reden om het schriftgeworden Woord en het vleesgeworden Woord dichtbij elkaar te houden, zoals in de belijdenisgeschriften van Bern. Deze belijdenisgeschriften bepalen ons erbij dat we de Schrift lezen met het oog op Christus Die de inhoud van het Woord is. Toen Luther over de Schrift sprak als *viva vox* bedoelde hij dit niet formeel, maar hij ontmoette de levende Christus in Zijn spreken. Daarom kunnen we de Schrift ook nooit lezen en

verstaan zonder gebed en geloof. Daarom is de eigenlijke plaats van de Schrift ook in de kerk waarin we Gods hart horen verklaren in de Schriften en mogen zeggen: ‘Hoe wonderbaar is uw getuigenis.’ Wijlen ds. G. Boer maakt in dit verband de treffende opmerking: ‘Hoezeer dit gezag soms is losgemaakt van de kennis Gods en bijgevolg moest verrationaliseren, het is van de oorsprong af verbonden geweest met de kennis van de levende God. Daarom is het functioneren van het gezag van de Heilige Schrift volstrekt afhankelijk van de aanwezigheid van de Heilige Geest.’

Vanuit dit gezichtspunt heeft Vanhoozer gelijk dat we de Schrift niet op een logisch-positivistisch wetenschappelijke manier kunnen reduceren tot een bron van wetenschappelijke gegevens om dogmatische overtuigingen te ontwikkelen. Vanhoozer wijst er ook op dat het op deze manier niet uitkomt dat God Zich reddend in Zijn Woord openbaart. Met andere woorden: We moeten het soteriologisch karakter van de Schrift centraal stellen. Christus komt in het gewaad van het Woord tot ons. Wie Christus niet heeft ontmoet in de Schrift, heeft de Schrift niet verstaan (Calvijn). We kunnen er ook bij zeggen dat we de Schrift niet preken als we Christus niet preken.

We zouden ook nog kunnen zeggen dat het heil geen substantie in ons is, maar we door het geloof delen in het heil dat ons in het Woord wordt aangezegd. Daarom kunnen we het getuigenis van de Geest niet losmaken van de inhoud van het Woord. Het brengt ook een kritische houding met zich mee naar allerlei ‘losse’ theologieën, zoals een theologie van bevrijding, een theologie van de jeugd, een theologie van Israel of een theologie van de economie. Dezelfde kritische houding is gepast jegens het gebruik van de Bijbel als een puzzelboek om een scenario van de eindtijd te ontwikkelen.

Als het inderdaad zo is dat de Schrift gaat functioneren als prolegomena vooraf aan het geloof en de inhoud van het geloof, en we menen dat de Schrift zonder geloof kan worden verstaan, is het voorstelbaar om in de behandeling van de Schriftleer de orde van Nicea over te nemen en de leer van de Schrift een plaats geven in het spreken over de Heilige Geest. Op deze manier komt tot uitdrukking dat de Schrift een werk van de Heilige Geest is en plaatsen wij de Schrift in het grote kader van de werken van de drie-enige God.

Daar komt bij dat de Schrift naar haar diepste wezen Zelfopenbaring van de drie-enige God is. Het gaat derhalve in de Schrift niet om formele epistemologische prolegomena die vooraf gaan aan de openbaring van God en Zijn heil, maar het gaat in de Schrift om de openbaring van God in Zijn heilshandelen, zodat de Schrift dient te worden geduid vanuit de christologie en de pneumatologie. Ik kan me voorstellen dat deze benadering heilzaam is als we merken dat de Schrift een formaliteit is geworden en buiten het geestelijke leven wordt geplaatst.

In de geschiedenis zijn er wel voorbeelden bekend dat de Schrift wel tot een formaliteit werd. Nathan Finn heeft in de inleiding van *The Complete Works of Andrew Fuller* (deel 9) over Sandeman en het sandemanisme geschreven dat stelde dat alleen de intellectuele afvaardiging van de Schrift genoeg is. In feite werd de Schrift op deze manier gereduceerd tot een aantal waarheden. Ook al wordt het geloof in de gereformeerde gezindte in het algemeen niet tot een intellectuele formule gemaakt, het verschijnsel dat we de Schrift als een verzameling losse

waarheden zien, staat niet zover bij ons vandaan. Het is helaas ook niet denkbeeldig dat de Schrift gezien wordt als een platte verzameling van teksten waar we een beroep op doen zonder dat we hebben geluisterd naar het verband waarin een tekst staat en zonder dat we de tekst verstaan in de grote heilshistorische lijn van de Schrift.

Een extreme vorm van een formele benadering kwam ik onlangs tegen toen ik een verhaal (*In het land van de blauwe boerka's*) las van iemand die onder de moslims in Afghanistan had gewerkt. Moslims zien de Koran als een heilig boek dat ze kussen. Men reciteert de Koran, ook zonder enig begrip. Men aanvaardt het gezag van dit heilige boek dus puur formeel, zonder enig besef van de inhoud. Dat geldt ook voor het uitspreken van de geloofsbelijdenis. Na de geloofsbelijdenis gaat men pas lezen, omdat men eerst moslim moet zijn voordat men zich verdiept in de salat. Andersom geldt dit ook naar het christelijk geloof toe. Wie een Bijbel in huis heeft, wordt als christen gezien, ook als hij er nog niet in heeft gelezen.

Het belijden van Bern uit 1532 is voor ons een spiegel om het geestelijke karakter van Gods spreken te onderstrepen en te beseffen dat Christus persoonlijk tot ons komt in Zijn Woord. Luther legde sterke nadruk op Christus in de Schrift, hetgeen we niet dan tot onze schade kunnen verwaarlozen: 'Het zijn vragen en blijven vragen, ik kan ze niet oplossen. Het doet er ook niet zoveel toe, al zijn er mensen, die zulke vragen spits en scherpzinnig weten te stellen en daarvan op precieze wijze rekenschap eisen. Maar wanneer wij het juiste inzicht in de Schrift hebben en als rechte geloofswaarheid belijden, dat Jezus Christus, Gods Zoon, voor ons gestorven is en geleden heeft, dan is het helemaal niet belangrijk of we op al die vragen, die er zo al gesteld worden, een antwoord kunnen geven' (Luther).

Ten tweede, er is meer te zeggen. Hodge is om bovengenoemde uitspraken beschuldigd van rationalisme, empiricisme, modernisme, logisch-positivisme, enz. Nu valt het wel in te zien dat Maarten Luther deze uitspraak niet gedaan zou hebben en dat deze uitspraak als zodanig geen recht doet aan het perspectief van de *viva vox*. Er is echter ook een andere kant. Mark Nol heeft zich afgevraagd of wel ooit iemand ernstiger in zijn wetenschappelijke reputatie is beschadigd dan Hodge wegens deze uitspraken in zijn theologisch handboek. Bradley N. Seeman sluit daarbij aan in een hoofdstuk in het recente boek onder redactie van D.A. Carson, *The Enduring Authority of the Christian Scriptures*. Hij laat niet alleen zien dat er bij Hodge ook warme bevindelijke noties aan te treffen zijn en dat Hodge wel onderstreepte dat we zonder geloof de Schrift niet verstaan, maar ook dat Hodge hiermee reageerde op de kantiaanse Bijbelkritiek van zijn dagen en het op deze manier wilde opnemen voor de inspiratie van de tekst van de Schrift. In dat licht pleitte hij sterk voor de objectieve waarheid van de Bijbeltekst. We vinden dat ook bij Kuyper, Bavinck en Warfield. Dat betekent dat men in die tijd de kantiaanse Bijbelkritiek weersprak en daarom aansloot bij het onderscheid tussen object en subject. Als we zo de bedoeling en context van Hodge onderkennen, begrijpen we dat hij het opnam voor het gezag van de Schrift.

Hodge nam het in de moderne tijd met de academische begrippen van toen op voor het spreken van God in de Schrift, in onze postmoderne context is het niet minder belangrijk om te belijden dat het Woord gezag heeft ook als wij er niet in geloven. In de tijd van de Reformatie diende het

beroep op de Schrift om de kerk van de Middeleeuwen onder kritiek te plaatsen, vandaag is het theologiseren vanuit het *extra nos* van de Schrift nodig om te verwijzen naar de transcendente werkelijkheid in Christus tegenover het relativisme van de postmoderne cultuur waarin waarheid subjectief is. Gods Woord is altijd groter en dieper dan de geloofsrelatie.

Men kan uit reactie op de rationele geformaliseerde Schriftleer de Schrift reduceren tot een persoonlijke relatie zodat het gezag op andere terreinen wegvalt. Om de Schrift een echt 'tegenover' te laten zijn en niet te laten opgaan in onze relatie met God of onze hermeneutiek moet je het 'objectieve' van de Schrift onderstrepen. Het objectiveren van de Schrift was het gevaar van de moderne tijd, maar het gevaar van de postmoderne tijd is dat de Schrift geen echt tegenover meer is. Dan kunnen christenen de hoofdlijn van de Bijbel benadrukken en de geloofsmatige Schriftbenadering van Luther mooi vinden, zonder de expliciete teksten over homoseksualiteit te aanvaarden. Men kan dan zeggen dat het belangrijk is dat we in de omgang met Christus tot een antwoord komen, zonder dat het om de inhoud van het antwoord gaat. Zo komen we met een beroep op de Bijbel los van de tekst van de Bijbel. Dit gebeurt bij een relationeel waarheidsbegrip.

Er zijn vragen te stellen bij het funderingsdenken van de moderniteit en het funderen van het Schriftgezag in dit filosofische wetenschapsmodel. Immers, wij leggen niet eerst een neutraal fundament van schriftgeloof zodat we vervolgens in een tweede fase over de inhoud spreken. Augustinus zei al dat hij het gezag van de Schrift niet zou aanvaarden als het gezag van de kerk hem daartoe niet zou dringen. In de praktijk groeien we op met een wisselwerking tussen de kerk, de traditie, de inhoud van het evangelie en de Bijbel. In die zin lezen we de Bijbel als een boek dat een plaats inneemt in een veel breder geheel en dat pas echt gezag voor ons krijgt in de persoonlijke relatie met Christus. Daarom zullen we in een postmoderne context inzetten met de kern van het evangelie, namelijk de opgestane Christus waardoor er licht schijnt over het geheel van de Schrift en over het geheel van de geschapen werkelijkheid.

Ik denk dat het altijd al zo gefunctioneerd heeft getuige het citaat van Augustinus. In de gereformeerde traditie kende men een intense omgang met het in de traditie geleefde geloof. Als de artikelen 2-7 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis dan spreken over de Schrift en haar gezag, is dat de taal van het geloof, en niet van de rede. Als men zich staande in het geloof verantwoordt over het geloof is er blijkbaar een behoefte om het ultieme gezag van de Schrift uit te spreken en dat zichtbaar te maken door de Schriftleer voorop te stellen. Ik hoor er ook in dat de Schrift 'ontologisch' voorop gaat en dat de kerk uit het Woord wordt geboren. Deze benadering maakt ook duidelijk dat we Christus als de 'Christus der Schriften' belijden waarbij de Schriften (van het Oude Testament) het interpretatiekader zijn voor de persoon en het werk van de Heere Jezus. Op deze wijze wordt bovendien duidelijk gemaakt dat we de Schrift niet christomonistisch lezen. De Schrift bevat immers ook waarheden en wijsheden die boven het strikt soteriologische uitstijgen, denk aan schepping, ethiek en praktische wijsheden. Daarin heeft de Schrift ook een epistemologische prioriteit.

Al met al zie ik dat mensen als Hodge, Kuyper en Bavinck de kant op zijn gegaan om de Schrift onder te brengen in een axioma van modern funderingsdenken om de Schrift als een

epistemologisch principe te hanteren, maar of we dan uit reactie de Schriftleer later aan de orde moeten stellen, blijft een vraag. Ik denk dat een herverstaan van de oorspronkelijke gereformeerde belijdenis ons brengt tot het religieuze karakter van het Schriftgehoof.

In aansluiting op het voorgaande moeten we - ten derde - zeggen dat we niet geheel buiten een formeel Schriftgezag kunnen. Henri Blocher merkt in de genoemde bundel van Carson op dat het gezag van de Schrift niet alleen wordt bepaald door de inhoud ervan. Gods Woord heeft als zodanig gezag. Er is een formeel gezag van God voordat Hij één woord heeft gesproken. Dit geeft gezag aan het Woord. Door de schriftleer vooraf te laten gaan, kan dit tot uitdrukking worden gebracht.

Waarom bleef Luther kloppen op de Schrift toen de woorden over Gods gerechtigheid in Romeinen 1:17 hem zo aanvochten? Hij voelde diep in zijn hart dat hij niet buiten de Schrift om kon en dat God hem aansprak. Bij Luther vinden we trouwens ook de nadruk op het scheppend karakter van het Woord. Dit betekent dat God de eerste is en blijft.

Tegenover eindeloos veel meningen over de tekst, mogen en moeten we de tekst van de Schrift voor zichzelf laten spreken en uitgaan van de *claritas* van de Schrift. Het woord 'objectief' vind ik hiervoor ongelukkig, omdat we de Schrift zo gemakkelijk als een dood object hanteren, maar misschien moeten we dan spreken over boven-persoonlijk. In ieder geval is de Schrift geen 'wassen neus' (Calvijn) die door mensen alle kanten opgedraaid kan worden. Het klinkt heel geestelijk om te zeggen dat de Waarheid een persoon is, maar het wordt tot een tegenstelling als daar elke kennis en elke feitelijkheid buiten wordt gesloten.

In dit verband kunnen we iets leren van de Joden die benadrukken dat de letter van de Thora van belang is. Overigens, ook het Nieuwe Testament benadrukt dat Jezus de wetten van Mozes niet terzijde heeft geschoven, maar ze heeft vervuld. Jezus doet de Thora. Er gaat geen tittel of jota van de Schrift verloren (Luk. 16:27). Hij is letterlijk geboren in Bethleem, Hij reed letterlijk op het veulen van een ezelin en de offers zijn in alle details van belang om het werk van Christus te verstaan. Treffend is ook dat het aantasten van de symboliek in de precieze voorschriften van het Oude Testament hoogst ernstig wordt genomen. Wie de sabbath schendt, wordt zelf geschonden, omdat het een geweldige uitbeelding is van de rust in de schepping en in de herschepping. Toen Mozes voor de tweede maal op de steenrots sloeg, strafte de Heere hem dat hij het land Kanaän niet binnenkon, omdat hij de symboliek van het eenmalige offer van Christus had aangetast. Men kan daar als een letterknecht mee omgaan, maar dat doet niets af van het precies nemen van de letter van het Woord van God.

Er is nog een vierde overweging. John Webster (die als gewezen barthiaan kritisch is naar een formele benadering van het Schriftgezag) heeft in zijn monografie *Holy Scripture: A Dogmatic Sketch* benadrukt dat alle theologie een explicatie is van de Schrift. Ook vanuit dit oogpunt is het voorstelbaar om de Schrift vooraf aan de orde te stellen. Het is dan van belang het spreken over de Schrift niet los te maken van het geloof. Dit klinkt door in het logo van het seminarie waarvan

de tekst boven dit artikel staat. Het onderstreept dat alle vakken uiteindelijk niets anders beogen dan het luisteren naar de Schrift.

Kortom, naar mijn besef komen tal van lijnen samen als we de *viva vox Dei* horen in de Schrift. Wie spreekt? Wat spreekt God? God spreekt met menselijke stem in ontzaglijke majesteit. Al dringt de inhoud nog nauwelijks tot ons door, we worden overweldigd, zoals Mozes bij brandende braambos. De Heere is aan deze plaats. Dit is een levende realiteit en geen theoretisch formalisme. Het gaat dieper dan ons diepste bewustzijn, zodat het ons begrip van de woorden overstijgt. De levende Christus leert ons vandaag in Zijn Woord als machthebbende.

Hoe aangrijpend dat wij de Schrift kunnen zien als een oud historisch boek dat wij onderzoeken zonder eerbied en schroom voor het (vleesgeworden) Woord. Als wij Hem aanzagen, had Hij geen gestalte dat wij Hem begeerden (Jes. 53). Dezelfde neerbuigendheid en achteloosheid kan ons ten aanzien van het schriftgeworden Woord bezetten. Totdat we door het getuigenis van de Geest iets van de kracht van het Woord gevoelen in ons hart. Dan blijkt dat het Woord niet minder is dan Zijn spreken bij de brandende braambos, maar meer. Dan beven we voor het Woord (Jes. 66:2). Om het gezag van de Schrift te kennen, moeten we de Schrift lezen en de omgang met de Schrift beoefenen. Zo grijpt het Woord ons aan in de geweldige majesteit ervan, omdat we de verheerlijkte Christus ontmoeten in Zijn spreken.

Maakt het dan uit waar we de Schriftleer behandelen? John Frame in zijn *The Doctrine of the Word of God* stelt dat de plaatsing van de schriftleer er inhoudelijk niet toe doet, maar dat hij om pedagogische redenen kiest voor een plaatsing van de schriftleer vooraan in de dogmatiek. Ik denk dat Frame gelijk heeft dat de *locus* van de schriftleer op verschillende plaatsen in de dogmatiek behandeld kan worden. Dat betekent echter niet dat het een onverschillige kwestie is. Integendeel, wie de schriftleer in de dogmatiek een plaats geeft, dient te weten waarom hij ervoor kiest de schriftleer voorop te stellen of bij de heilsleer te behandelen. Het hangt van de context en het doel van de theoloog af waar de schriftleer aan de orde gesteld wordt. Wie een tegenwicht wil bieden aan formalisering en rationalisering van het gezag van de Schrift waarbij de Schrift wordt gereduceerd tot een verzameling losse waarheden en bewijsplaatsen komt tot een plaatsing van de schriftleer in het kader van de pneumatologie. Wie juist wil aansluiten bij de postmoderne context doet hetzelfde. Wie daarentegen een tegenwicht wil bieden aan een reductie van het gezag van de Schrift in de relativering van het postmodernisme binnen en buiten de kerk plaatst de Schrift vooraan in de geloofsleer.

Is er niet een weg die uitnemender is? We trekken alles in de dogmatiek scheef als we ons niet realiseren dat de levende Christus het Hoofd van Zijn kerk is. Binnen deze kerk wordt Zijn stem gehoord en herkend. Binnen deze kerk wordt het geloof in gemeenschap met de kerk van alle tijden en plaatsen beleden, ook het geloof in de Schrift. Als we de geloofsbelijdenis horizontaal lezen, ontstaat er gemakkelijk iets dat de vooraan geplaatste schriftleer een formeel of kentheoretisch principe veronderstelt. Bovendien verliezen we dan het zicht op de eenheid van Gods waarheid en denken we in allemaal losse onderdelen. Maar laten we eens verticaal denken, zodat de eenheid van Gods waarheid in Christus voor ons plicht en in trinitarisch licht wordt

geplaatst. Dan zou de Schrift eigenlijk boven elk aspect van de geloofsleer geplaatst moeten worden, omdat het belijden van het geloof een constante arbeid is om in gemeenschap met de kerk van alle tijden en plaatsen aan het tegenover van de Schrift recht te doen. Dit geeft wel aan dat de Schrift een eigen plaats heeft in het belijden die niet tot uitdrukking komt als de schriftleer wordt ondergebracht bij een van de andere loci. Omdat het niet mogelijk is om de bijzondere functie van de Schrift in geschreven tekst te visualiseren, is het de beste oplossing om deze vooraan in de geloofsbelijdenis te plaatsen als uitdrukking van het spreken van de levende Christus. Het is voluit gereformeerd om zo tot uitdrukking te brengen dat we in de gereformeerde theologie altijd bereid zijn om alles steeds opnieuw in het licht van de Schrift te doordenken. Het is voluit luthers om het primaat van de *viva vox* van het Woord te honoreren. Het is ook voluit katholiek om het gezag van het Woord op de meest brede manier te erkennen.

Geestelijke lessen van Kenneth MacRae (3)

Graag wil ik weer wat delen uit het dagboek van Kenneth MacRae (1912-1963), een bekende Schotse voorganger wegens de warmte van deze Schotse spiritualiteit in het algemeen en in het bijzonder wegens de notie van ‘unction’ (zalving met de Heilige Geest) die zo belangrijk is in de bediening van het Woord en daarom zo belangrijk is in de voorbereiding op een plaats in Gods koninkrijk. Het gaat er immers niet om dat we op een burgerlijke manier nette preekjes afleveren die aan alle eisen voldoen, maar dat we bediening van de Geest ontvangen om te spreken in betoning van Geest en van kracht. Dit dagboek kan ons een gevoeligheid geven voor de manier waarop de Geest aanwezig is in onze dienst:

- The groan or sigh is the prayer most pleasing to God, for there is the least of self in it
- I did not have great liberty tonight but I had what is better, I had earnestness and I was really pleading with souls
- Before a fair congregation preached from Ruth 3:1 and had a very disappointing night. I was not at home I my subject, I was too ill prepared.
- What is lying sore upon my spirit today is the desire for fruit. I feel I have oured out my very soul to my people and yet it all seems in vain. What more can I do?
- I like the tone of his prayers; there is unction in them.
- In my preaching have not emphasized the doctrine of repentance sufficiently.
- I had liberty, but it was that awful mechanical, icy liberty which distresses me more even than stammering lips. Again they listened very well but who can expect any blessing to attend what came from a heart hard as rock and cold as death.
- This mechanical liberty so grated upon me that I was conscious of a desire that the Lord would take that mechanical freedom away. He has done so and my heart is certainly not so hard, but now I feel that unless I am to get some power I would rather not be preaching at all – and if I can’t get to preach I don’t want to live.
- I got more liberty in the prayer this evening which in itself was a good token. Then just before beginning the sermon the closing notes of the psalm came with great comfort to

my soul. It was as if it were no longer the congregation who were singing it but angesl, and it thus came upon me as a great promise: Thou shalt Jerus'lem's good behold/ Whilst thou on earth dost dwell/ Thou shalt thy children's children see/ And peace on Israel. It was sweet. Oh that I might see that peace on Israel! When I had finished the sermon I could raise my heart with a song of thanksgiving to the Lord who had dealt so bountifully with me. I leave it with Him to give fruit unto the harvest.

Tot slot

De kerstdagen zijn voorbij. Van de Reformatie mogen wij veel leren over het kruis en van de oude kerk mogen wij veel leren over de kribbe. Wat een onuitputtelijke bron van geestelijke kennis, vreugde, zekerheid en vrede ligt er in de persoon van de Heere Jezus Christus. Een halve blik op Hem leert ons alles te verloochenen in vergelijking met Hem. We denken aan onze voorgelachten die de kostbaarheid van het evangelie hebben ervaren in het lijden voor het evangelie. Ook het lijden van christenen vandaag bepaalt ons bij de onuitsprekelijke waarde van het evangelie van Jezus Christus. Zo staat het nieuwe jaar in het licht van de nieuwe schepping in Christus. Laten we als docenten en studenten met een diep heimwee het nieuwe jaar ingaan, om naar hart en hoofd gelaafd te worden uit deze Fontein!

jullie W. van Vlastuin